

103

V

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY VA O'RTA MAXSUS
TA'LIM VAZIRLIGI

QARSHI MUHANDISLIK – IQTISODIYOT INSTITUTI

**"SANOAT QURILMALARIDA ISSIQLIK VA MASSA
ALMASHINUV JARAYONLARINI JADALLASHTISHRINING
ILMIY ASOSLARI"**

FANINING ŅQUV DASTURI

- Bilim sohasi: 700 000 – Muhandislik, ishlov berish va qurilish sohalari
- Ta'lif sohasi: 710 000 – Muhandislik ishi
- Mutaxassislik: 70710503 – Sanoat issiqlik energetikasi

Qarshi-2021

Fan/modul kodı SMAA/I108	O'quv yili 2021-2022	Semestr(lar) 1, 2	ECTS – Kreditlar 4, 4
Fan/modul turi majburiy	Ta'lim tili O'zbek		Haftadagi dars soatları 4, 4
Nº Fanning nomi Sanoat qurilmalarida issiqlik va massa almashinuv jarayon- larni jadallashtiruning limiy asoslari	Auditoriya mashug'iotlari	Mustaqil ta'lim (soat)	Jami yuksma (soat) 120
			240

2. Fanning o qifilishidan maqsad – sanoat issiqlik energetikasi mutaxassisligini tanlagan talabalariga sanoat energetikasining manifik iqtisodiyoti va xalq xo'jaligida tugean o'mi, sanoat issiqlik va massa almashinuv jarayonlari va qurilmalar, ushbu qurilmalarda kechadigan gidirodinamik va issiqlik almashinuv jarayonlari va ularning jadallashtirish, har bir issiqlik va massa almashinuv qurilmashining tuzilishi, ishlash prinsipi va ekspluatatsiyasi, issiqlik va massa almashinuv qurilmashining taskqi o'chishlarini kichraytirish, massasini kamaytirish va energetik samaradorligini oshirish to'g'risidagi dastlabki ma'lumotlarni shaklantirish, tabii qilish handa ularni analiyoda tabiq etish ko'ninkmasini hosil qilishdan iborat.

Fanning vazifasi – IMA jarayonlari va qurilmalarini qurish va ishlashish jarayonida, ularni iqtisodiy samaradorligini oshirish, texnika xavfisizligi qoidalarga riyoq qilgan holda qurish va ishlash, ishlab chiqarishda qo'llaniladigan texnologik jarayonlar va materiallar, qurish jarayonida texnologik operasiyalarning takomil bo'lishi, ishlatladijan materiallar zamonaviy talablariga javob beradigan bo'lishi, turli qurilmalarni avtomatashirish imkoniyatlarini nanoyon etish.

2.2. Asosiy nazariv qism (ma'ruba mashg'ulotlari).

Fan tarkibi mavzulari:

Modul-1. Issiqlik va massa almashinuv jarayonlari va qurilmalari.
1-ma'ruba. Issiqlik almashinuv jarayonlari va qurilmalari. Issiqlik balanssi. Issiqlik o'tkazuvchanlik. Konvektiv issiqlik almashinuv. Issiqlik tashuvchilar Issiqlik almashinuv qurilmalari.

2-ma'ruba. Massa almashinuv jarayonlari va qurilmalari. Asosiy tushuncha va ta'riflar. Fazalar tarkibini ifodalash usullari. Massa uzatishda muvozanat. Fazalar qoidasi. Moddiy balans. Ishchi chiziq. Massa bersh tenglamalari. Massa uzatish jarayonlarining o'sxshashligi. Massa uzatish koefitsiyentari.

Modul-2. Issiqlik va massa almashinuv qurilmalarining samaradorligi.
3-ma'ruba. IMA qurilmalarining samaradorligini oshirishning dozarbzligi. Texnika va texnologiyani rivojlanishida issiqlik almashinuv qurilmashining o'mi. Issiqlik almashinuv qurilmalar dunnyo bozorining tablibi. Issiqlik almashinuv qurilmalar MDH bozorining tahilibi. 4-ma'ruba. IMA qurilmalarini ishlab chiqish va ekspluatatsiya qilishdagi asosiy muammolar. Issiqlik almashinuv qurilmashini ifoshlanishi va zanglashi. Issiqlik almashinuv qurilmashining termomevanik mutammotor. Yaqori harorali issiqlik almashinuv qurilmalari.

Modul-3. Sanoat qurilmalarining issiqlik almashinuv yuzasi.
5-ma'ruba. Sanoat qurilmalarining issiqlik almashinuv yuzasi va uning samaradorligi. Issiqlik almashinuv yuzasi sanoat qurilmalarining xarakteristikasi. Issiqlik almashinuv yuzasining makro tuzilishi Issiqlik almashinuv yuzasining mikro tuzilishi. Real issiqlik almashinuv yuzalarining shakli va tuzilishi. Samarador issiqlik almashinuv yuzasini bosil qilish usullari.

1. Sanoat qurilmalarida issiqlik va massa almashinuv jarayon- larni jadallashtiruning limiy asoslari	Auditoriya mashug'iotlari	Mustaqil ta'lim (soat)	Jami yuksma (soat) 120
			240

2.1. Fanning mazmuni.

2.1.1. Modul-4. Issiqlik almashinuv qurilmalarining quvurlariда issiqlik almashinuvini jadallashtirish.

2.1.2. 8-ma'ruba. Quvurlarda issiqlik almashinuvini jadallashtirish.

o'tish sobasida issiqlik almashinuvini jadallashtirish. Turbulent oqimida issiqlik almashinuvini jadallashtirishni hisoblashning nazariv usullari. Reynolds sonining ta'siri. Prandtl sonining ta'siri. Oqimni sun'iy turbulentsiyalash sharoitida hatorat omilining ta'siri.

9-ma'ruba. Oqim buragichlar yordamida issiqlik almashinuvini jadallashtirish. Tangensial oqim buragich. Tangensial-yorionli oqim buragich. Kurakchali oqim buragich. Sineklil oqim buragich. Buralgan fenta va quvurlar.

10-ma'ruba. Issiqlik almashinuv yuzalarida sun'iy g-adir-budirlikni oshirish. Spiralsimon simli pruyinkalar. Quvurlarni ichki qovurg'lash. Quvurlarning ichki yuzasida mikro g-adir-budirlikni qo'llash. Ko'ndalang halqli va spiralsimon vinti nataka. Sferik bo'riqlar.

11-ma'ruba. Issiqlik almashinuv qurilmalarining quvurlari da turbulizatorlari qo'llash. Diskli turbulizatorlar. Halqli turbulizatorlar. Lokal turbulizatorlar. Turbulizatorning geometrik shaklini ta'siri. Diafragmaning qaddami va balandligini ta'siri.

Modul-5. Issiqlik almashinuv qurilmalarining quvurlari da turbulizatorlari qo'llash.
12-ma'ruba. Bo'ylama yuviladigan quvurlar to'plamida va halqli kanallarda issiqlik almashinuvini jadallashtirish. Ko'ndalang halqli ariqchalar yordamida bo'ylama yuviladigan quvurlar to'plamida issiqlik almashinuvini jadallashtirish. Ichki quvurda ariqchasi bo'lgan halqli kanallarda issiqlik almashinuvini jadallashtirish. Ko'ndalang qovurg'alash yordamida halqli kanallarda issiqlik almashinuvini jadallashtirish. Ko'ndalang qovurg'alash "Bo'riq-arangiqa" urridagi bir tomonlona murakkab turbulizatorlari halqli kanallarda issiqlik almashinuvini jadallashtirish.

Modul-6. Plastinalli va qovurg'a yuzalni issiqlik almashinuv qurilmalari.
13-ma'ruba. Yangi avlod plastinalli issiqlik almashinuv qurilmalari. Yig'iluvchi, payvandlangan va bosqqa turdag'i plastinai issiqlik almashinuv qurilmalari. Spiralsimon plastinalli issiqlik almashinuv qurilmalari. Lamelli issiqlik almashinuv qurilmalari. Pechati issiqlik almashinuv qurilmalari. Panelli issiqlik almashinuv qurilmalari.

14-ma'ruba. Qovurg'a yuzalni issiqlik almashinuv qurilmalari. Palstinali-qovurg'ali issiqlik almashinuv qurilmalari. Quvvahali-qovurg'ali issiqlik almashinuv qurilmalari. Konvektiv quvvarchalı-qovurg'ali issiqlik almashinuv qurilmalari. Issiqlik quvurlari asosidagi issiqlik almashinuv qurilmalari. Regenerativ issiqlik almashinuv qurilmalari.

Modul-7. Sanoat qurilmalarida issiqlik almashinuvini jadallashtirish.
15-ma'ruba. Ozzon qurilmalarida issiqlik almashinuvini jadallashtirish. Otash quvurlari qozonlarda issiqlik almashinuvini jadallashtirish. Suv quvurlari qozonda issiqlik almashinuvini jadallashtirish. Qozon-utilizatorlar va regeneratorlarda issiqlik almashinuvini jadallashtirish.

16-ma'ruba. Gazz va neft sanoatlaridagi issiqlik va energetik qurilmalarida IMA jarayonlарini jadallashtirish. Gazz haydash agregatlarining yoqilg'i isiga tushirish va gaz impulsli qizdirgichlarida issiqlik almashinuvini jadallashtirish. Neltin qizdirgichlarda issiqlik almashinuvini jadallashtirish.

6-ma'ruba. Optimali yuzalarining musiyyatlari. Metalli qoplamalar. Kaplyar g'ovak qoplamalar. Murakkab qoplamalar. Ko'p qatlamlari yuzalardagi termik qershilik. Issiqlik almashinuv yuzasini suyuq issiqlik tashuvechi bilan o'zaro ta'sirlashuv. 7-ma'ruba. Samarador konvektiv issiqlik almashinuv yuzalari. Samarador yuzalarini hosil qilish usulini tanlashtida aniqlowchi siartlar. Uzlizh zonasiga oqimni qo'shimcha turbulentsiyalashning asosiy vositali Issiqlik almashinuvini jadallashtirishning turli usullari tabibili. Teknis quvurarda va quvurda to'plamni bo'ylama yuvisida issiqlik almashinuvini jadallashtirishning rasional usulini tanlash. Oqim uzuklii turbulentsiyalashning quvurlarining devorlarida issiqlik berishni o'zgarish qonuniyatlar.

17-ma'ruza. Ü munis niqсадар учун q'illanадиган qoplama quvurli issiqliк almashinuv qurilmalarida IMA jarayonlarini jadallashtirish. Üzukkiж-adir-budir quvurlardan toydalansh. Bunaqa quvurlarda spiral lenadan toydalansh. Quvurtar to'planida simli spiral o'matnalarden toydalansh.
18-ma'ruza. Qoplama quvurli issiqlik almashinuv qurilmasining samaradorligini oshirishning konstruktiv usullari. Quvur gidravlik dhametrining ta'siri. Qoplama quvurli issiqlik almashinuv qurilmalar uchun to'siqlarning samarali turli. To'siqlarni ishlab chiqaruvchi jalon kompaniyalarini mahsulotlari tahili.
19-ma'ruza. Qovushuqoji va kam issiqlik o'tkazuvchanlikka ega suyuqliklarda jadallashtirish. Jalon amaliyotida qo'llanilayotgan jadallashtirichlar tabili.
20-ma'ruza. Sovitish qurilmalar va maromiyatizmalarining kondensatori va bug'lafiqchilar quvurlarida issiqlik almashinuv jadallashtirish. Jadallastigan quvurlarni ishlab chiqarish usullari. Bug'lafiqchilar uchun quvurlar. Kondensatorlar uchun quvurlar. Unumiy magsadlar uchun quvurlar Zmeyevikli issiqlik almashinuv qurilmalari.
Modul-8. Issiqlik almashinuvini jadallashtirish samarasining tahili.
21-ma'ruza. IMA jarayonlarini jadallashtirichlarning issiqlik-gidrodinamik samaradorligi. IMA jarayonlarini jadallashtirich samaradorligini baholash usullari tahili. Jadallashtirichlarni taqoslash usullari va ulaming geometrik parametrlarini optimallashtirish Turbulent oqim rejimi uchun turli jadallashtirichlarning qisqacha tavsifi. Sanoat qurimining kanallarida tannar va turbulent oqim rejimlarida qo'llanadigan istiqbollari sanoat jadallashtirichlarning samaradorligi.
22-ma'ruza. Sanoat IMA qurilmalarida issiqlik almashinuvini jadallashtirish samarasining tahili. Issiqlik almashinuv qurilmasining tekis quvurda gidrodinamika va issiqlik almashinuv samaradorligi. IMA jarayonlarini jadallashtirich samaradorligini baholash usullari tahili. Jadallashtirichlarni taqoslash usullari va ulaming geometrik parametrlarini optimallashtirish Turbulent oqim rejimi uchun turli jadallashtirichlarning qisqacha tavsifi. Sanoat qurimining kanallarida tannar va turbulent oqim rejimlarida qo'llanadigan istiqbollari sanoat jadallashtirichlarning samaradorligi.
23. Amaliy mashg'ulotlari bo'yicha korrasma va tavsiyalar:
1. OI issiqlik berish koefitsiyentini hisoblash.
2. OZ issiqlik berish koefitsiyentini hisoblash.
3. Issiqlik uzatish koefitsiyentini hisoblash.
4. Issiqlik almashinuvu qurilmalarining gidravlik hisobi.
5. Issiqlik almashinuvu qurilmalarining gidravlik hisobi.
6. Ooplama quvurli issiqlik almashinuv qurummasini hisoblash.
7. Quvur ichida quvur turidagi issiqlik almashinuv qurummasini hisoblash.
8. G'ilohi issiqlik almashinuv qurummasini hisoblash.
9. Plastmal iissiqlik almashinuv qurummasini hisoblash.
10. Spiralsimon issiqlik almashinuv qurummasini hisoblash.
11. Zmeyevikli issiqlik almashinuv qurummasini hisoblash.
12. Ko'ndalang halqali natakkali quvurlarda gidravlik qarshilik va issiqlik berish koefitsiyentlarini hisoblash.
13. Spiralsimon vintli natakkali quvurlarda gidravlik qarshilik va issiqlik berish koefitsiyentlarini hisoblash.
14. Sferik bo'rliqi quvurlarda gidravlik qarshilik va issiqlik berish koefitsiyentlarini hisoblash.
15. Ichki qovurg'ali quvurlarda gidravlik qarshilik va issiqlik berish koefitsiyentlarini hisoblash.
16. Plastmal spiralsimon o'matnalu quvurlarda gidravlik qarshilik va issiqlik berish koefitsiyentlarini hisoblash.
17. Burakli quvurlarda gidravlik qarshilik va issiqlik berish koefitsiyentlarini hisoblash.
18. Shmekli oqim buragichli quvurlarda gidravlik qarshilik va issiqlik berish koefitsiyentlarini hisoblash.

19. Buralgan tentalli quvurlarda gidravlik qarshilik va issiqlik berish koefitsiyentlarni hisoblash.
20. Spiralsimon simli pruyunkali quvurlarda gidravlik qarshilik va issiqlik berish koefitsiyentlarni hisoblash.
21. Lokal turbulizatorli quvurlarda gidravlik qarshilik va issiqlik berish koefitsiyentlarni hisoblash.
22. Laminar oqim rejimida jadallashtirilgan quvurlarning issiqlik-gidrodinamik samaradorligini baholash.
23. Turbulent oqim rejimida jadallashtirilgan quvurlarning issiqlik-gidrodinamik samaradorligini baholash.
Amaly Mashg'ulotlar multimedia qurimlari bilan jhozlangan auditoriyada bir akademik guruhga bir professor – o'qituvchi tomonidan o'tkazilishi zarur. Mashg'ulotlar faol va interaktiv usullar yordamida o'tilishi, mos ravishda munosib pedagogik va axborot texnologiyalar qo'llanilishi magsadga muvofiq.
2.4. Laboratoriya ishlari bo'yicha ko'rsatma va tavsiyalar:
Laboratoriya ishlari uchun quvur quyidagi mavzular tafsidi:
1. Issiqlik almashinuv qurilmasining tekis quvurda gidrodinamika va issiqlik almashinuv jarayonlarini tadtqiqot qilish.
2. Ko'ndalang halqali va spiralsimon vintli natakkali quvurlarda gidrodinamika va issiqlik almashinuv jarayonlarini tadtqiqot qilish.
3. Ichki qovurg'ali va plastmal spirolimon o'matnali quvurlarda gidrodinamika va issiqlik almashinuv jarayonlarini tadtqiqot qilish.
4. Buralgan quvurlarda gidrodinamika va issiqlik almashinuv jarayonlarini tadtqiqot qilish.
5. Sinekli oqim buragichli quvurlarda gidrodinamika va issiqlik almashinuv jarayonlarini tadtqiqot qilish.
6. Buralgan lentali quvurlarda gidrodinamika va issiqlik almashinuv jarayonlarini tadtqiqot qilish.
7. Spiralsimon simli pruyunkali quvurlarda gidrodinamika va issiqlik almashinuv jarayonlarini tadtqiqot qilish.
8. Lokal turbulizatorli quvurlarda gidrodinamika va issiqlik almashinuv jarayonlarini tadtqiqot qilish.
2.5. Kurs ishi (loyihasi) bo'yicha ko'rсatma va tavsiyalar:
O'qiv rejasiga kurs ishi (loyihha) kiritilinagan.
2.6. Mustaqil ta'lim uchun tavsiva etladigan mavzular:
1. Issiqlik almashinuvini jadallashtirish usullarini tanlash tamoyillari.
2. G'adir-budir yuzali quvurlarda oqim va issiqlik almashinuv.
3. Oqimni uyumtalash orqali issiqlik almashinuvini jadallashtirish.
4. Chiqqurcha yuzali quvurlarda gidrodinamika va issiqlik almashinuv.
5. Kata hajnida qeynashida issiqlik berishini jadallashtirish.
6. Bir tomonlana qizdiriladigan gorizonta quvurda issiqlik almashinuvini jadallashtirish.
7. O'tish sohasida issiqlik berishini jadallashtirish.
8. Bug'ning kondensatsiyalanishiда issiqlik almashinuvini jadallashtirish.
9. Bug'ni horizontal quvurlarda kondensatsiyalanishiда issiqlik almashinuvini jadallashtirish.
10. Vertikal quvurning tashqi yuzasida kondensatsiyalanishiда issiqlik almashinuvini jadallashtirish.
11. Issiqlik ta'minoti tizimlarida issiqlik almashinuv qurimlalarida issiqlik almashinuvini jadallashtirish.
12. Qaynatuvchli turidagi bug'lafiqchilarida issiqlik almashinuvini jadallashtirish.
13. Sovitish texnikasida issiqlik almashinuvini jadallashtirish.
14. Issiqlik nasoslanda issiqlik almashinuvini jadallashtirish.
15. Bug' turbinasini kondensatorlarda issiqlik almashinuvini jadallashtirish.

